



ISSN 1392–6195 (print)  
ISSN 2029–2058 (online)  
JURISPRUDENCIJA  
JURISPRUDENCE  
2009, 4(118), p. 123–146

## GRYNAI EKONOMINIO POBŪDŽIO ŽALA KAIP SPECIFINĖ ŽALOS KATEGORIJA LIETUVOS RESPUBLIKOS DELIKTŲ TEISĖJE

Simona Selelionytė-Drukteinienė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto  
Civilinės ir komercinės teisės katedra  
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva  
Telefonas (+370 5) 271 4587  
Elektroninis paštas ckk@mruni.eu

Pateikta 2009 m. rugsėjo 29 d., parengta spausdinti 2009 m. spalio 25 d.

**Anotacija.** *Deliktų teisėje, taip pat ir Lietuvos, įprastai žala skirstoma į dvi rūšis – turtinę ir neturtinę. Neturtinės žalos koncepcija pastaruoju metu sulaukė itin daug Lietuvos teisės doktrinos atstovų dėmesio. Tačiau iki šiol nepelnytai beveik neanalizuoti liko turtinės žalos koncepcijos klausimai. Dėl to savitai turtinės žalos rūšiai – grynai ekonominio pobūdžio žalai – Lietuvos deliktų teisėje dėmesio apskritai neskirta. Įprasta manyti, kad grynai turtinio pobūdžio vertybių gynimas patenka į sutarčių teisės sferą, deliktų teisės tikslas nėra šių vertybių gynimas. Tačiau visuomeninių santykių raidoje atsiskleidė, kad šių dienų visuomenėje vien tik su asmens finansais susiję praradimai tapo ne mažiau svarbūs nei realios žalos asmeniui ar turtui atvejai. Kita vertus, baimė permelyg išplėsti deliktų teisės ribas ir taip suvaržyti asmenų laisvę veikti, taip pat skirtinga deliktų teisės ginamų vertybių prigimtis leidžia teigti, kad gana abstraktūs finansinio pobūdžio interesai turi būti ginami kitaip nei absoliutinės ar su asmeniu susijusios reliatyvios vertybės. Šiame straipsnyje, remiantis užsienio valstybių doktrina ir praktika, Lietuvos pozityviosios teisės ir teismų praktikos analize, siekiama atsakyti į klausimą, kur ir kokių būdu turėtų būti nustatytos deliktinės teisės teikiamos apsaugos ribos grynai ekonominio pobūdžio žalos atvejais.*

*Straipsnyje taikomi sisteminis, teleologinis ir lyginamasis teisės metodai.*

**Reikšminiai žodžiai:** deliktinė atsakomybė, grynai ekonominio pobūdžio žala, ekonominė žala, išplaukianti ekonominė žala, netiesioginė žala, perduota žala, rikošetinė žala, susijusi žala.

## Įvadas

Šio straipsnio tyrimo objektas – grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka ir samprata, jos pripažinimo ar nepripažinimo taisyklės Lietuvos Respublikos deliktų teisėje pagrindimas. Temos aktualumą lemia tai, jog grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka iki šiol nėra paplitusi Lietuvos Respublikos teisėje, juo labiau nėra atskleista jos samprata, atlyginimo sąlygos, teismų praktika šiais klausimais ypač negausi, todėl kyla pagrįstų abejonų, kad, teismams susidūrus su grynai ekonominio pobūdžio žala sudėtingesnėse situacijose, koncepcijos stoka gali lemti nepakankamai pagrįstos ir nevienalytės teismų praktikos vystymąsi. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjant atskiras grynai ekonominio pobūdžio žalos kategorijas, straipsnyje siekiama pagrįsti grynai ekonominio pobūdžio žalos savitumus ir atsakyti į iškeltą klausimą – egzistuoja ar ne būtinybė šiuolaikinėje Lietuvos Respublikos deliktų teisėje grynai ekonominio pobūdžio žalą traktuoti kaip savitą atlygintinos žalos kategoriją ir neteisėto jos padarymo atveju taikyti specialias taisykles nustatinėjant atsakingo asmens pareigą šią žalą atlyginti, taip pat pagrįsti specialių taisyklių taikymo galimybę Lietuvos pozityviojoje teisėje.

Siekiant iškeltų tikslų straipsnyje, remiantis senas teisės tradicijas turinčių užsienio valstybių – Prancūzijos, Belgijos, Vokietijos, Olandijos, Ispanijos, Anglijos ir kitų – teisės aktų formuluotėmis, moksline doktrina ir teismų praktika, analizuojama grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka ir samprata, taip pat daug dėmesio skiriama lyginamosios teisėtyros tyrimams, kuriuose siekiama pagrįsti vienodų, daugeliui teisinių sistemų priimtinių, susiklosčiusia teismų praktika paremtų grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo taisyklių naudojimo pagrįstumą ir būtinumą.

## 1. Grynai ekonominio pobūdžio žalos samprata

Grynai ekonominio pobūdžio (angl. *pure economic loss*) sąvoka iki šiol Lietuvos Respublikos teisėje nebuvo vartota<sup>1</sup>, taip pat nebuvo skirta dėmesio platesniam jos sampratos tyrinėjimui. Atsižvelgiant į tai, siekiant pateikti grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoką ir atskleisti jos sampratą, būtina remtis užsienio valstybių teise. Taip pat

1 Kaip išimtyms nurodytini du šaltiniai: šio straipsnio autorė daktaro disertacijoje „Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos“ lietė valstybės neteisėtais veiksmais sukeltos grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo klausimus. Žr. Selelionytė-Drukteinienė, S. *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 232–235. Grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka pateikta mokomajame leidinyje Norkūnas, A.; Selelionytė-Drukteinienė, S. *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

pasakytina, kad grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimai yra vieni plačiausiai analizuojamų deliktų teisės klausimų, nes dėl įvairių, toliau šiame straipsnyje analizuojamų veiksnių ypač sunku nustatyti vienodas, neginčytinas tokios žalos atlyginimo taisykles.

Užsienio teisės literatūroje dažniausiai aptinkamas grynai ekonominio pobūdžio žalos apibrėžimas – nurodoma, kad ši žala pasireiškia nukentėjusiojo patirtais finansinio pobūdžio praradimais, nesusijusiais su fizine žala asmeniui ar turtui<sup>2</sup>. Pagal šį apibrėžimą pirmaeilis nukentėjusysis gali būti patyręs fizinės žalos (asmeniui ar turtui), tačiau jeigu finansinio pobūdžio praradimus dėl atsakingo asmens neteisėtų veiksmų patyrė kitas asmuo (vadinamasis antraeilis nukentėjusysis), pastarojo patirta žala yra laikoma grynai ekonominio pobūdžio žala.

Pažymėtina, kad ne visose jurisdikcijose grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka yra vartojama, nes, matysime, šios rūšies žala kaip atskira žalos kategorija skiriama ne visur. Įdomu tai, kad šiuo atveju negalime pasiremti įprastu valstybių skirstymu į bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos valstybes, nes ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse yra susiklostęs skirtingas požiūris į šio pobūdžio žalą. Vis dėlto lyginamosios teisėtyros tyrimai<sup>3</sup> atskleidžia fenomeną, kad net ir tose jurisdikcijose, kuriose grynai ekonominio pobūdžio žala iš pirmo žvilgsnio traktuojama taip pat, kaip ir bet kokia kita žala, bei nėra vartojama šią žalos rūšį apibrėžianti sąvoka, teismų sprendimų analizė suponuoja išvadą, kad šios rūšies žalos atlyginimo klausimams spręsti yra taikomos specialios taisyklės. Todėl, remiantis lyginamosios teisėtyros tyrimais, šiame straipsnyje grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka vartojama analizuojant ir tų valstybių, kuriose tokia sąvoka nėra vartojama, teisę.

### 1.1. Esminiai grynai ekonominio pobūdžio žalos sampratos aspektai

Pateiktas grynai ekonominio pobūdžio žalos apibrėžimas (jis, kaip pripažįstama teisės literatūroje, nėra vienintelis, tačiau populiariausias<sup>4</sup>) atskleidžia du svarbius šios rūšies žalos sampratos aspektus:

1) grynai ekonominio pobūdžio žala priešinama žalai, pasireiškiančiai gyvybės atėmimu, sveikatos sužalojimu arba materialių objektų sugadinimu ar sunaikinimu, t. y. grynai ekonominio pobūdžio žala *apibrėžiama negatyviai*.

2) grynai ekonominio pobūdžio žalos apibrėžime *būtent žodis „grynai“ turi esminę reikšmę* – jeigu ekonominio pobūdžio žala kilo iš žalos asmeniui ar jo turtui, tokia žala laikoma išplaukiančia ekonomine žala (angl. *consequential economic loss*, kitaip –

2 *Principles of European Tort Law. European Group on Tort Law*. Viena: Springer-Verlag, 2004, p. 32; Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery. *Electronic Journal of Comparative Law*. [interaktyvus] 2007, 11(3), p. 6. [žiūrėta 2009-05-25]. <<http://www.ejcl.org/113/article113-9.pdf>>; Van Boom, W. H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective. In *Pure Economic Loss*. Van Boom, W. H.; Koziol, H.; Witting, C. A. (eds). Vienna: Springer-Verlag, 2004, p. 2.

3 Žr., pvz., Palmer, V. V.; Bussani, M.; Pure Economic Loss in Europe. Palmer, V. V.; Bussani, M. (eds). Cambridge: Cambridge University Press, 2003; Pure Economic Loss: A Comparative Perspective; Von Bar, C., et al. *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*. Spier, J. (ed.). The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1996.

4 Žr., pvz., Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery, p. 5–7; Van Boom, W. H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective, p. 2–4.

parazitinė žala, angl. *parasitic loss*<sup>5</sup>). Grynai ekonominio pobūdžio žala yra ekonominės žalos, kuri suprantama kaip asmens patirta finansinė žala, atsispindinti tik jo balanse, dalis, t. y. grynai ekonominio pobūdžio praradimai paplonina tik nukentėjusiojo piniginę, ir nieko daugiau. Išplaukianti ekonominė žala taip pat laikoma ekonominės žalos dalimi. Nepaisant to, kaip matysime iš toliau pateikiamos analizės, išplaukianti ekonominė žala laikoma iš esmės skirtinga žalos kategorija<sup>6</sup>, palyginti su grynai ekonominio pobūdžio žala.

## 1.2. Grynai ekonominio pobūdžio žala, išplaukianti ekonominė žala ir negautos pajamos

Minėta, kad jeigu ekonominė žala patiriama dėl žalos (net ir menkiausios) asmeniui ar jo turtui, tokia žala laikoma išplaukiančia ekonomine žala. Taigi ši žala apima ne tik asmens finansus. Išplaukianti ekonominė žala yra netiesiogiai atsiradusi (netiesioginė) žala, kai priežastis veikė nukentėjusįjį, ir žala atsirado būtent jam. Tačiau jeigu priežastis veikė vieno asmens turtą, o pasekmė neigiamai paveikė kito asmens turtinius interesus, tokia žala neatitinka išplaukiančios ekonominės žalos apibrėžimo<sup>7</sup>. Pateikti teiginiai paaiškina, kodėl antraeilio nukentėjusiojo patirta ekonominio pobūdžio žala laikoma grynai ekonominio pobūdžio žala, net jei pirmaeilis nukentėjusysis dėl jo atžvilgiu atlikto delikto mirė, buvo fiziškai sužalota jo sveikata ar turtas – tokiu atveju priežastis veikė vieno asmens, pirmaeilio nukentėjusiojo, interesus, o mus dominanti pasekmė neigiamai paveikė kito asmens, antraeilio nukentėjusiojo, turtinius interesus. Pavyzdžiui, fizinio asmens mirties dėl jo atžvilgiu padaryto delikto atveju šio asmens nepilnamečiai vaikai praranda mirusiojo teiktą išlaikymą. Vaikų patirta žala laikoma ne išplaukiančia ekonomine žala, nors žala atsirado dėl jo tėvo mirties, o grynai ekonominio pobūdžio žala, nes vaikai, kaip antraeiliai nukentėjusieji, nepatyrė jokios fizinės žalos (savo asmens ar turto atžvilgiu).

Jau tapęs klasikiniu vadovėliniu pavyzdžiu vadinamasis „kabelio atvejis“, ne kartą svarstytas daugelyje šiame straipsnyje analizuojamų jurisdikcijų, ypač gerai atspindi grynai ekonominio pobūdžio žalos ir išplaukiančios ekonominės žalos sampratą bei santykį: statybinės bendrovės darbuotojams neatsargiai ekskavatoriumi kasant žemę nukertamas elektros kabelis; dėl įvykusio trumpo sujungimo sugenda trečiajam asmeniui (ne statybų užsakovui ir ne rangovui) priklausančioje gamykloje esantys gamybai naudojami įrenginiai; įrenginius prireikia remontuoti, remontas užtrunka, todėl nepagaminama ir neparduodama produkcijos<sup>8</sup>. Dalis planuotų gauti pajamų, prarastų įrenginių remonto metu, laikoma išplaukiančia ekonomine žala (nes ji išplaukia iš daikto fizinio

5 Žr. Keeton, W. P., et al. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. 5th edition. Keeton, W. P. (ed.). St. Paul: West Publishing Co, 1984, p. 291.

6 Turimos omenyje jurisdikcijos, kuriose grynai ekonominio pobūdžio žala skiriama kaip atskira, ypatinga žalos kategorija.

7 Palmer, V. V.; Bussani, M. *Pure Economic Loss: The Ways to Recovery*, p. 7.

8 Van Boom, W. H. *Pure Economic Loss: A Comparative Perspective*, p. 2.

sužalojimo). Kita dalis planuotų gauti pajamų, negauta po įrenginių remonto nepavykus nedelsiant pradėti gamybos, laikytina grynai ekonominio pobūdžio žala.

Išplaukianti ekonominė žala, remiantis užsienio valstybių praktika, gali būti priteista iš atsakingo asmens įprastomis atsakomybės sąlygomis (t. y. ši žala, nustačius kitų būtinų atsakomybės sąlygų visetą, yra kompensuojama nepaisant to, ar atsakomybė už konkrečius atliktus veiksmus kyla be kaltės, ar taikomas kalte grįstas atsakomybės režimas, taip pat nepaisant tyčiniu ar neatsargiu elgesiu ji sukelta). Grynai ekonominio pobūdžio žalos atveju didžiojoje dalyje analizuojamų jurisdikcijų taikomos kitokios taisyklės. Taigi pateiktame kabelio pavyzdyje žala negautų pajamų forma, kuri atsirado nepagaminus produkcijos dėl įrenginių remonto, atlyginama kaip ir kiekviena kita žala; žalos, kuri atsirado jau pataisius įrenginius, tačiau nepavykus nedelsiant atnaujinti gamybos, priteisimo galimybė daugelyje valstybių ribojama per grynai ekonominio pobūdžio žalos prizmę.

Grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka taip pat netapatintina su negautų pajamų (lot. *lucrum cessans*) sąvoka, nes:

- *pirma*, negautos pajamos yra tik viena iš galimų grynai ekonominio pobūdžio žalos rūšių. T. y. grynai ekonominio pobūdžio žala gali pasireikšti ir prarastomis pajamomis, ir nukentėjusiojo išlaidomis, kurias jis buvo priverstas padaryti dėl atlikto delikto. Pavyzdžiui, jei dėl eismo nelaimės taksi automobilis įstringa transporto grūstyje ir pusdienį negali priimti bei įvykdyti užsakymų, patiriama grynai ekonominio pobūdžio žala negautų pajamų forma, o jei dėl sūnaus sužalojimo kelionės užsienyje metu jo tėvai priversti skraidyti norėdami sergantįjį aplankyti, tėvų patirtoji grynai ekonominio pobūdžio žala pasireiškia padarytomis išlaidomis;
- *antra*, negautos pajamos, jeigu jas lėmė fizinė žala nukentėjusiojo asmeniui ar jo turtui, nelaikomos grynai ekonominio pobūdžio žala. Pavyzdžiui, jeigu eismo nelaimės metu dėl neatsargiai pasielgusio eismo dalyvio kaltės taksi automobilis sugadinamas, šio automobilio remonto metu taksistas taip pat patiria žalos negautų pajamų pavidalu. Tačiau ši žala, nors ir ekonominė, nelaikoma grynai ekonominio pobūdžio žala, tai yra išplaukianti ekonominė žala<sup>9</sup>.

Iš pateiktų pavyzdžių kyla klausimas – ar tikrai pagrįsta nepilnamečių vaikų dėl išlaikymo praradimo mirus jų tėvui patirtą žalą traktuoti kitaip nei paties pirmaeilio nukentėjusiojo žalą, kurią jis būtų patyręs likęs gyvas po patirto sužalojimo? Kita vertus, konkrečios gyvenimiškos situacijos taip pat byloja, kad ne visais grynai ekonominio pobūdžio žalos atsiradimo atvejais egzistuoja pakankamai prielaidų šią žalą priteisti (pavyzdžiui, dėl eismo nelaimės transporto spūstyje įstrigęs verslininkas nenuvyksta į verslo susitikimą ir dėl to įmonė praranda planuotas gauti pajamas), todėl, atrodytų, yra pagrįstų prielaidų taikyti specialias taisykles, ribojančias tokios žalos priteisimą, kaip tai daroma nemažos dalies šiame straipsnyje analizuojamų jurisdikcijų. Tačiau iškelto klausimo analizė plėtotina prieš tai nuodugniai išsiaiškinus požiūrių į grynai ekonominio pobūdžio žalą įvairovę, juos grindžiančius veiksniai bei atlikus atskirų grynai

9 Analogiškos išvados darytinos analizuojant pirmiau pateiktą „kabelio situaciją“.

ekonominio pobūdžio žalos rūšių analizę, kuri gali atskleisti tos pačios žalos kategorijos nevienalytiškumą, suponuojantį skirtingą požiūrį į atskiras grynai ekonominio pobūdžio žalos rūšis.

## 2. Požiūrių į grynai ekonominio pobūdžio žalą įvairovė

Minėta, kad yra valstybių, kuriose grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka nėra vartojama ir ši žala nėra skiriama į atskirą atlygintinos žalos kategoriją. Šiai grupei priklauso tos jurisdikcijos, kuriose deliktų teisė yra pagrįsta generalinio delikto principu, t. y. taisykle, kad padarytoji žala (nesvarbu, kokio ji pobūdžio) privalo būti atlyginta, jeigu nustatomos visos atsakomybės sąlygos. Visų pirma šiai grupei priskirtina Prancūzijos teisė. Napoleono civilinio kodekso 1382 straipsnis, numato, kad „asmuo, savo kaltais veiksmais sukėles žalos kitam asmeniui, privalo šią žalą kompensuoti“, o 1383 straipsnis numato, kad „asmuo yra atsakingas ne tik už savo veiksmais sukeltą žalą, bet ir už žalą, sukeltą savo neatsargumu ar nerūpestingumu“<sup>10</sup>. Šie Civilinio kodekso straipsniai, įtvirtinantys *neminem laedere* (iš lot. nedaryk žalos) principą, yra Prancūzijos deliktų teisės pagrindas. Kadangi šiuose straipsniuose nėra vardijamos ginamos vertybės, teisėjas turi įstatymų leidėjo nesuvaržytą laisvę spresti, kokia žala yra atlygintina žala. Belgijos civilinio kodekso normos yra Napoleono civilinio kodekso veidrodinis atspindys<sup>11</sup>. Tai lemia, kad Belgijoje taip pat galioja panašus požiūris į grynai ekonominio pobūdžio žalą. Ispanijos deliktų teisė taip pat pagrįsta *neminem laedere* principu, kuris lemia unitarinį požiūrį į atlygintiną žalą.

Kitai grupei priklauso jurisdikcijos, kuriose grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka yra vartojama. Šios sąvokos vartojimas įgyja ir antrąjį reikšmingą aspektą – šiose valstybėse pripažįstama bendroji taisyklė, kad grynai ekonominio pobūdžio žala nėra ta žala, kuri turėtų būti atlyginama naudojant deliktų teisės teikiamą apsaugą<sup>12</sup>. Šiai valstybių grupei iš analizuojamų šiame straipsnyje priklauso Anglija, taip pat nemaža dalis kontinentinės teisės tradicijos valstybių. Anglijos teisėje grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo galimybė priklauso nuo delikto rūšies. Paprastai ši žala atlyginama tyčinių veiksmų atvejais<sup>13</sup>. Neatsargių veiksmų sukeltos žalos atvejais didžiausią praktinę reikšmę turinčios neatsargumo (angl. *negligence*) delikto sąlygos neeliminuoja grynai ekonominio pobūdžio žalos priteisimo galimybės *a priori*, tačiau teismų praktikoje yra susiformavusios papildomos tokios žalos atlyginimo sąlygos, gerokai siaurinančios šios

10 Verčiant Prancūzijos civilinio kodekso 1382–1383 straipsnius į lietuvių kalbą remtasi šių straipsnių vertimu į anglų kalbą, pateiktu leidinyje Gerven, W., et al. *Tort Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000, p. 57.

11 Palmer, V. V.; Bussani, M. *Pure Economic Loss: The Ways to Recovery*, p. 39.

12 Žinoma, išskyrus tuos atvejus, kai grynai ekonominio pobūdžio žala išplaukia iš specialių teisės aktų ginamų vertybių pažeidimo, tokių kaip, pvz., konkurencijos, intelektinės nuosavybės ir kt.

13 Sukčiavimo (angl. *fraud*), sąmokslu (angl. *conspiracy*), apgaulės (angl. *deceit*), prekių pardavimo neteisėtai naudojantis kito gamintojo vardu (angl. *passing off*), skatinimo pažeisti sutartį (angl. *inducing breach of contract*), akivaizdžiai melagingo apšmeižimo (angl. *malicious falsehood*), neteisėto kišimosi į prekybos santykius (angl. *unlawful interference with trade*) ir kiti deliktai.



galimybės ribas ir leidžiančios daryti išvadą, kad Anglijos teisėje galioja prezumpcija, pagal kurią grynai ekonominio pobūdžio žala nėra atlyginama<sup>14</sup>. Iš šios grupės kontinentinės teisės tradicijos valstybių visų pirma paminėtina Vokietija, kurioje grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo galimybė aiškiai ribojama Civilinio kodekso (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*, sutr. BGB) nuostatų. Viena pagrindinių atsakomybę už sukeltą žalą reglamentuojančių BGB normų, įtvirtinta 823 straipsnio 1 dalyje<sup>15</sup>, numato, kad asmuo yra atsakingas už žalą, pasireiškiančią nukentėjusiojo gyvybės atėmimu, kūno, sveikatos, laisvės, nuosavybės ar kitos teisės pažeidimu, t. y. Vokietijos deliktų teisė yra pagrįsta ginamų vertybių (vok. *Rechtsgüter*) vardijimu. BGB 823 straipsnyje minima „kitos teisės“ sąvoka teismų praktikoje traktuojama gana siaurai: ši sąvoka apima tik tokias teises, kurias teisinė sistema gina *erga omnes*, tokias kaip daiktines teises (*in rem*) ir pramoninės nuosavybės teises, taip pat teisę į įkurtą ir veikiantį verslą (vok. *Recht am Gewerbebetrieb*) bei teisę į vardą, atvaizdą ir kitas su asmenybe susijusias teises (vok. *Persönlichkeitsrecht*)<sup>16</sup>. Kadangi į vertybių sąrašą patenka tik absoliutinės teisės, grynai ekonominio pobūdžio vertybės nėra ginamos, ir bendroji taisyklė teigia, kad neatsargiais veiksmais sukelta grynai ekonominio pobūdžio žala nėra atlyginama<sup>17</sup>. Panašus požiūris galioja stipriai Vokietijos deliktų teisės veikiamoje Portugalijoje. Šiai grupei taip pat priskirtina Švedija, kurioje grynai ekonominio pobūdžio žala atlyginama tik nusikaltimų aukoms<sup>18</sup>.

Į trečią grupę skirtinos valstybės, kuriose galioja tarpinis požiūris į grynai ekonominio pobūdžio žalą. Tai Austrija, Šveicarija, Italija – nors šių valstybių civiliniuose kodeksuose yra bendro pobūdžio deliktinę atsakomybę įtvirtinančios normos, teismų praktikoje visų pirma yra ginama sveikata bei turtas<sup>19</sup>. Olandijos deliktų teisė taip pat priskirtina šiai grupei – 1992 m. Olandijos civilinis kodeksas 6:162 straipsnyje įtvirtina bendrą atsakomybės už sukeltą žalą principą, taigi įstatymų leidėjas nėra įtvirtinęs jokių ribojimų atsižvelgiant į sukeltos žalos pobūdį, tačiau bendrasis kaltės principu grįstas atsakomybės režimas yra vystomas teismų praktikoje konkrečiose situacijose, ir jose galima aptikti įvairiais pavidalais pasireiškiančių angliško bei vokiško požiūrio apraiškų<sup>20</sup>.

14 Van Boom, W. H. *Pure Economic Loss: A Comparative Perspective*, p. 7–8; Rogers, W. V. H. *Winfield and Jolowicz on Tort*. 17th ed. London: Sweet & Maxwell, 2006, p. 191–204; Palmer, V. V.; Bussani, M. *Pure Economic Loss: The Ways to Recovery*, p. 49–52.

15 Remtasi BGB 823 straipsnio vertimu į anglų kalbą, pateiktu leidinyje Gerven, W., *et al.*, p. 63.

16 *Ibid.*, p. 63, 142, 206–207.

17 Tyčiais žalos padarymo atvejais gali būti taikomas BGB 826 straipsnis, neįtvirtinantis jokių ribojimų dėl pažeistų vertybių pobūdžio ir numatantis, kad asmuo yra atsakingas, jeigu jis (ji) tyčia sukėlė žalą *contra bonos mores* priešingu būdu. Žr. *Ibid.*, p. 63.

18 Žr. *Pure Economic Loss in Europe*, p. 6.

19 Van Boom, W. H. *Pure Economic Loss: A Comparative Perspective*, p. 10.

20 Barendrecht, J. M. *Pure Economic Loss in the Netherlands*. In Hondius, E. H. *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*. 1998, p. 115–116. Kai kurie autoriai teigia, kad Olandijos civilinis kodeksas garantuoja neribotą grynai ekonominio pobūdžio vertybių gynimą. Žr. *Towards a European Civil Code: Third Fully Revised and Expanded Edition*. Hartkamp, A.; Hesselink, M.; Hondius, E., *et al.* (eds.). Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 623. Tačiau, šio straipsnio autorės nuomone, išvados dėl valstybės priskyrimo konkrečiai grupei darytinos iš gyvosios teisės analizės.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas<sup>21</sup> (toliau – LR CK) grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimų nereglamentuoja, nes Lietuvos Respublikos deliktų teisė, sekant Prancūzijos teisės pavyzdžiu, yra paremta generalinio delikto doktrina (LR CK 6.263 straipsnio 1 dalis)<sup>22</sup>. Tačiau išvada, kad Lietuvos Respublikos teisėje, sekant Prancūzijos pavyzdžiu, derėtų laikytis analogiško liberalaus pobūdžio į grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimą, būtų pernelyg skubota. Juo labiau, kad Prancūzijos teisėje taip pat yra taikomi instrumentai, siekiant riboti grynai ekonominio pobūdžio žalos kompensavimo galimybę: atlygintina žala pagal Prancūzijos deliktų teisę turi būti tikra ir tiesioginė veikslių (neveikimo) pasekmė<sup>23</sup>, o grynai ekonominio pobūdžio žala šių kriterijų dažnai neatitinka<sup>24</sup>. Grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo ribų nustatymas yra sudėtingas ir kompleksinis klausimas, ir, autorės nuomone, atsakymas į jį neturėtų būti pagrįstas vien tik generalinio delikto doktrina. Lietuvos teismuose iki šiol spęstų bylų (nors ir pavienių, negausių) analizė taip pat atskleidžia, kad grynai ekonominio pobūdžio žala nėra vertinama kaip visiškai įprasta žalos kategorija<sup>25</sup>.

### 3. Esminiai veiksniai, lemiantys savitą požiūrį į grynai ekonominio pobūdžio žalą kitos žalos kontekste

Siekiant pagrįsti grynai ekonominio pobūdžio žalos ribojimo taisyklę, plačiausiai paplitę šie argumentai:

1. „*Šliuzo vartų atvėrimo*“ *argumentas* (angl. *opening the floodgates*, sutr. *floodgates*)<sup>26</sup>. Tai plačiausiai naudojamas argumentas, suprantamas dviem prasmėmis<sup>27</sup>: pirma, teigiama, kad, suteikus galimybę prisiteisti grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimą, teismai bus užversti bylomis; antra, manoma, kad tokios žalos atlyginimo pripaži-

21 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

22 Žr. LR CK 6.263 straipsnio 1 dalies komentarą. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė* (I). Vilnius: Justitia, 2003. Lietuvos teismų praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad LR CK 6.263 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta generalinio delikto doktrina. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *JAV įmonė Autodesks Inc. v. UAB „Arginta“* (bylos Nr. 3K-3-422/2006); 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. T., J. A. P. v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. 3K-3-518/2006).

23 Van Boom, W. H.; Koziol, H.; Witting, C. A. *Pure Economic Loss*. Viena: Springer-Verlag, 2004, p. 9.

24 Kitų liberalių požiūriu besivadovaujančių valstybių teisėje taip pat yra naudojami grynai ekonominio pobūdžio žalos ribojimo instrumentai.

25 Kaip užsiminta, dėl teorinio pagrindimo stokos ir negausaus skaičiaus esančios bylos kol kas laikytinos pavienėmis, nesuformavusiomis aiškios teismų praktikos koncepcijos grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimais, tačiau bendras gaires šios bylos pateikia. Žr. šias Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis: Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Griškoniė ir kt. v. UAB „Promosportas“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1257); Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *G. Griškonytė v. UAB „Promosportas“* (bylos Nr. 3K-3-1274); Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645).

26 Piesarskas, B. *Didysis anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2007.

27 Van Boom, W. H. *Pure Economic Loss: A Comparative Perspective*, p. 33–34; Koziol, H. *Compensation for Pure Economic Loss from a Continental Lawyer’s Perspective*. In *Pure Economic Loss*. Van Boom, W. H.; Koziol, H.; Witting, C. A. (eds.). Vienna: Springer-Verlag, 2004, p. 142–144.



nimo taisyklė gali sužlugdyti individualų pažeidėją, nes jis taptų atsakingas neribotomis sumomis neribotam asmenų skaičiui<sup>28</sup>.

**2. Numatomumas.** Remiantis šiuo argumentu teigiama, kad grynai ekonominio pobūdžio žala daugeliu atvejų yra gerokai nutolusi nuo ją sukėlusios priežasties, pažeidėjas jos negalėjo numatyti, todėl jis negali būti įpareigotas atsakyti už tokio pobūdžio žalą.

**3. Pažeistos vertybės prigimtis.** Deliktų teisės analizė istoriniu aspektu atskleidžia, kad deliktų teisės gynimo apimtis laikui bėgant plėtėsi – iš pradžių deliktų teisė buvo skirta absoliutinėms teisėms ginti, vėliau į jos gynimo apimtį pateko reliatyvios teisės, o galiausiai – ir kiti teisėti interesai<sup>29</sup>. Šiuolaikinėje deliktų teisėje pripažįstama, kad, nustatinėjant deliktų teisės gynimo apimtį, būtina įvertinti priešingus interesus – patyrusiojo žalos asmens ir asmens, savo veiksmais šią žalą sukėlusio, nes, pernelyg išplėtus gynimo apimtį, gali būti nepagrįstai apribota asmenų veiklos laisvė. Todėl deliktų teisės normos konstruojamos siekiant surasti priešingų interesų pusiausvyrą. Vienas iš svarbiausių kriterijų, leidžiantis nustatyti tinkamą deliktų teisės teikiamos apsaugos apimtį, yra pažeistos vertybės prigimtis, įvertinant jos vietą hierarchijos skalėje<sup>30</sup>. Teisė į gyvybę, sveikatą, laisvę yra konkrečios, aiškios absoliutinės teisės, jų apsauga turi būti plačiausia. Todėl šios vertybės yra deliktų teisės vertybių skalės viršuje. Teisė į nuosavybę taip pat yra konkreti, aiški, tik, žinoma, ne tokia svarbi kaip pirmiau išvardytos. Todėl nuosavybės teisei taip pat teikiama plati apsauga, tačiau ši vertybė užima žemesnę vietą deliktų teisės ginamų vertybių skalėje. Grynai ekonominio pobūdžio interesai nėra tokie aiškūs. Pripažįstama, kad, suteikiant jiems plačią gynimo apimtį, būtų stipriai ribojama asmenų veiklos laisvė. Dėl nurodytų priežasčių šie interesai yra deliktų teisės ginamų vertybių skalės apačioje, ir jų gynimas gali būti labiausiai ribojamas<sup>31</sup>. Didelis dėmesys pažeistos vertybės prigimčiai ir jos vietai vertybių skalėje yra skiriamas Europos deliktų teisės principuose (angl. *Principles of European Tort Law*, sutr. PETL) – šiame rekomendacinio pobūdžio deliktų teisės šaltinyje vertybių vietai skalėje ir jos įtakai gynimo apimčiai apibrėžti skirtas atskiras (2:102) straipsnis<sup>32</sup>. Deliktų teisės ginamų vertybių skalės reglamentavimas pozityviojoje teisėje nėra būdingas nacionalinių teisės sistemų

28 Kai kur literatūroje skiriama ir trečioji prasmė – grynai ekonominio pobūdžio žalos problematika atspindi moderniąją deliktinės teisės raidos tendenciją, lemiančią ypač plačią gynimo apimtį, kurią būtina kontroliuoti. Žr. Palmer, V. V.; Bussani, M. *Pure Economic Loss: The Ways to Recovery*, p. 20.

29 *Ibid.*, p. 17.

30 Kiti kriterijai – skolininko atsakomybės prigimtis (atsakomybė už kaltais veiksmais sukeltą žalą ar atsakomybė be kaltės; kaltės forma kalte grįstos atsakomybės režime, kt.), viešasis interesas ir kt.

31 Apie interesų aiškumą ir jų vietą vertybių skalėje plačiau žr.: Koziol, H. *Compensation for Pure Economic Loss from a Continental Lawyer's Perspective*. *Pure Economic Loss*. Van Boom, W. H.; Koziol, H.; Witting, C. A. (eds.). Vienna: Springer-Verlag, 2004, p. 144; Koziol, H. *Conclusions*. In *Unification of Tort Law: Wrongfulness*. Koziol, H. (ed.). Dordrecht: Kluwer Law International, 1998, p. 132.

32 PETL 2: 102 straipsnio 2–4 dalys ir jų komentarai. *Principles of European Tort Law. European Group on Tort Law*. Vienna: Springer-Verlag, 2004, p. 29–34.

reiškinys, tačiau teismų praktikoje sprendžiant atsakomybės už žalą klausimus konkrečiose bylose visais atvejais didelis dėmesys skiriamas pažeistos vertybės prigimčiai<sup>33</sup>.

Išvardyti argumentai pakankamai įtikinami, tačiau visiems jiems taip pat galima pateikti rimtus kontrargumentus. Pavyzdžiui, pirmąjį argumentą paneigia liberaliu požiūriu besivadovaujančių valstybių praktika – nė vienos šių valstybių teismai nėra perpildyti tokio pobūdžio bylų, kuriose siekiama prisiteisti grynai ekonominio pobūdžio žalą, o siekiant nesužlugdyti individualių pažeidėjų, naudojami atsakomybę už šią žalą ribojantys instrumentai. Antrojo argumento pagrįstumu rimtai suabejojame analizuodami konkrečias gyvenimiškas situacijas. Pavyzdžiui, ar tikrai pagrįsta teigti, kad atsakingas už eismo nelaimę asmuo negalėjo numatyti, kad jo neatsargūs veiksmai sukels eismo spūstį, dėl kurios daugybė žmonių patirs grynai ekonominio pobūdžio praradimą? Sutiksime, kad šiuolaikinėje visuomenėje kiekvienas mūsų protingai gali numatyti, kad sukeltas eismo įvykis, elektros ar kitų išteklių tėkmės sutrikdymas padarys grynai ekonominio pobūdžio žalos dideliame būriui nukentėjusiųjų. Kita vertus, lyginant išteklių tėkmės sutrikdymo, eismo nelaimių sukeltų transporto grūsčių ir kitas panašias situacijas, kuriose egzistuoja didelė tikimybė grynai ekonominio pobūdžio praradimus (dažnai – labai didelius) patirti neaprėpiamai daugybei nukentėjusiųjų, su maitintoja praradusių išlaikytinių situacija, teisinė logika suponuoja skirtingus atsakymus. Trečiasis veiksnys neabejotinai pripažintinas svarbiausiu ir sunkiausiai paneigiamu. Kita vertus, sunku iš teisingumo principo pozicijų pagrįsti, kodėl nemažai pajamų dėl įstrigimo pusdieniui eismo nelaimės sukeltaje transporto spūstyje praradęs taksistas negali pretenduoti į kompensaciją, kai kitas taksi automobilio savininkas, kurio automobilis buvo apgadintas to paties susidūrimo metu, gali pagrįstai reikalauti iš pažeidėjo atlyginti tiek automobilio remonto išlaidas<sup>34</sup>, tiek prarastas pajamas. Tačiau turint omenyje, kad pažeistos vertybės vieta deliktų teisės ginamų vertybių skalės apačioje pati savaime nebūtinai lemia išvadą, jog ši vertybė neturi būti ginama (ji gali (ir turi būti) ginama, įvertinus kitus gynimo apimtį lemiančius veiksnius), autorės nuomone, šis veiksnys turi būti vertinamas sprendžiant grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo klausimus konkrečiose situacijose. Tačiau tai, kas pasakytą, teisinio aiškumo konkrečiose grynai ekonominio pobūdžio žalos atsiradimo situacijose negarantuoja – kol kas lieka neaišku, nei koks požiūris į šią žalą laikytinas pagrįstai priimtinausiu, nei kokias konkrečias taisykles taikyti teismų praktikoje susidūrus su grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimais.

33 Lietuvos teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad kuo aiškesnė ir svarbesnė yra vertybė, tuo platesnė civilinės atsakomybės apsauga teikiama. Žr., pvz., šias Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis: 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *P. D. v. R. V. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-394/2006); 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *D. M. ir L. M. v. UAB „Ekstra žinios“* (bylos Nr. 3K-3-26/2009).

34 Kiek jų nekompensuoja šioje srityje išplitęs privalomasis bei savanoriškasis civilinės atsakomybės draudimas.

#### 4. Grynai ekonominio pobūdžio žalos rūšys

Šiame straipsnyje pateiktos faktinės situacijos rodo, kad grynai ekonominio pobūdžio žala, nors pati tėra viena iš žalos kategorijų, nėra vienalytė. Atlikta teisės literatūros bei užsienio ir Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad grynai ekonominio pobūdžio žala atsiranda tam tikrose „įprastinėse“ situacijose. Atsižvelgiant į jas ši žala gali būti skirstoma į atskiras rūšis<sup>35</sup>:

**1. Rikošetinė** (angl. *ricochet loss*, vok. *reflexschäden*, pranc. *dommage par ricochet*) (kitaip – **susijusi** (angl. *relational loss*), **netiesioginė**<sup>36</sup> (angl. *indirect loss*, vok. *indirekte Schäden*) **žala**). Ši žala atsiranda trišalėse situacijose, kai vienas asmuo (pirmaeilis nukentėjusysis) patiria fizinio pobūdžio žalos, o kitas asmuo (antraeilis nukentėjusysis, kurio atžvilgiu deliktas nebuvo padarytas) patiria grynai ekonominio pobūdžio žalą. Maitintojo praradimo pavyzdyje išlaikytiniai patyrė būtent rikošetinę žalą. Kitas šios žalos pavyzdys – A sutartimi, sudaryta su B, yra susitaręs buksyruoti B nuosavybės teise priklausantį laivą. Dėl C neatsargių veiksmų laivas nuskęsta. Fizinio pobūdžio žalą šioje situacijoje patyrė B (pirmaeilis nukentėjusysis), tačiau dėl C neatsargių veiksmų A (antraeilis nukentėjusysis) prarado planuotas gauti pajamas<sup>37</sup>.

Į atskirą rikošetinės žalos porūšį skirtina tokia žala, kai C sukelia grynai ekonominio pobūdžio žalą pirmaeiliam nukentėjusiajam (B), tačiau dėl B bei A saistančių santykių grynai ekonominio pobūdžio žalos patiria ir antraeilis nukentėjusysis (A). Tokia žala praktinėse situacijose yra ganėtinai dažna. Pavyzdžiui, neigiamai paveikus įmonės turtinę padėtį, kartu sukeliama žala ir šios įmonės kreditoriams, akcininkams bei kitiems susijusiems asmenims.

Lyginamieji tyrimai atskleidžia, kad rikošetinė žala paprastai nėra kompensuojama. Tačiau beveik visose jurisdikcijose, tarp jų ir neigiančiose grynai ekonominio pobūdžio žalos priteisimo galimybę taikant deliktinę atsakomybę, pripažįstama artimųjų (dažniausiai bent jau sutuoktinių ir vaikų) teisė į prarasto išlaikymo priteisimą dėl delikto mirus maitintojui<sup>38</sup>.

**2. Perduota žala** (angl. *transferred loss*). Šiose situacijose C sukelia fizinio pobūdžio žalą B turtui ar asmeniui, tačiau dėl A ir B sudarytos sutarties ar teisės akte įtvirtintos taisyklės ši žala, kurią įprastiniu atveju patirtų B, tenka A. Taigi šios rūšies grynai ekonominio pobūdžio žala, įprastiniu atveju patiriama pirmaeilio nukentėjusiojo, yra perduodama antraeiliam nukentėjusiajam<sup>39</sup>. Nuo rikošetinės žalos ši žala skiriasi tuo, kad rikošetinė žala yra nauja žala, ne ta, kurią įprastiniu atveju būtų patyręs pirmaeilis nukentėjusysis. Perduotos žalos atveju antraeilio nukentėjusiojo patirtoji žala nėra nauja, įprastiniu atveju ji vis tiek būtų atsiradusi, tačiau kitam asmeniui – „įprastiniam“,

35 Rūšių sąrašas neturėtų būti laikomas baigtiniu, pateiktos tik dažniausiai pasitaikančios situacijos.

36 Netiesioginės žalos nereikėtų painioti su netiesioginiais nuostoliais, kuriais Lietuvos teisės literatūroje ir teismų praktikoje vadinamos negautos pajamos.

37 Palmer, V. V.; Bussani, M. *Pure Economic Loss: The Ways to Recovery*, p. 11.

38 Van Boom, W. H. *Pure Economic Loss: A Comparative Perspective*, p. 25.

39 Palmer, V. V.; Bussani, M. *Pure Economic Loss: The Ways to Recovery*, p. 12.

pirmaeiliam nukentėjusiajam<sup>40</sup>. Perduota žala dažnai atsiranda esant lizingo, pirkimo-pardavimo, draudimo ir kitiems sutartiniams santykiams, kai sutartimi teisė naudoti daiktą atskiriama nuo nuosavybės teisės arba specifiskai sureguliuojami rizikos pasidailijimo klausimai<sup>41</sup>. Perduota žala taip pat atsiranda tais atvejais, kai teisės norma numato trečiojo asmens (to, kurio atžvilgiu deliktas tiesiogiai nepadarytas) pareigą kompensuoti nukentėjusiojo patirtus praradimus. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo<sup>42</sup> 9 straipsnio 1 dalis numato darbdavio (A) pareigą mokėti darbuotojui (B) kompensaciją už dvi pirmąsias nedarbo dėl ligos dienas. Jei darbuotojo B nedarbingumas atsirado dėl neteisėtų C veiksmų, A patiria perduotą žalą, t. y. tokią žalą, kurią įprastiniu atveju, nesant specialios įstatymo nuostatos, patirtų B. Yra autorių, teigiančių, kad išlaikytiniai dėl maitintojo netekimo patiria perduotą žalą<sup>43</sup>, ir jų pozicija plačiąja prasme pagrįsta – jeigu nukentėjusysis po pažeidimo būtų išlikęs gyvas, bet sužalotas, pažeidėjas būtų turėjęs kompensuoti jo negautas pajamas. Tačiau, autorės nuomone, įvertinus tai, kad išlaikytinių patirta žala nėra žala, kurią būtų patyręs pats pirmaeilis nukentėjusysis, ji laikytina nauja žala<sup>44</sup>. Kita vertus, autorės nuomone, prie perduotos žalos priskirtini tie atvejai, kai antraeilis nukentėjusysis nukenčia dėl to, kad savanoriškai, t. y. net ir nesant teisės akto ar sutarties, pirmaeilio nukentėjusiojo vardu patiria išlaidų ar žalos kitokia forma, nei šias išlaidas kitu atveju būtų patyręs pats pirmaeilis nukentėjusysis<sup>45</sup>. Pavyzdžiui, pirmaeilio nukentėjusiojo giminaičiai, slaugydami savo artimąjį, perka jam skirtus medikamentus – žinoma, jei nukentėjusiojo būklė tokia, kad jis gali pavesti savo artimiesiems juo pasirūpinti. Galima teigti, kad žalos giminaičiai patyrė dėl juos ir sergantįjį saistančios sutarties. Tačiau jei jo būklė tokia, kad jokios sutarties negalima sudaryti<sup>46</sup>, o išlaidų artimieji patiria, šios išlaidos laikytinos artimųjų rūpinantis sergančiuoju savanoriškai<sup>47</sup> prisiimta žala.

40 Literatūroje netgi teigiama, kad ši žala nėra grynai ekonominio pobūdžio žala, nes, žvelgiant iš pirmaeilio nukentėjusiojo poziciją, jeigu žala būtų patyręs jis, t. y. ji nebūtų perduota antraeiliam nukentėjusiajam, ši žala pagal savo pobūdį būtų fizinė žala. Tik perkėlus ją antraeiliam nukentėjusiajam žala jo atžvilgiu tampa grynai ekonominio pobūdžio žala. Žr. Barendrecht, J. M. Pure Economic Loss in the Netherlands, p. 129.

41 Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery, p. 12. Pavyzdžiui, B (pardavėjas) pirkimo-pardavimo sutartimi parduoda daiktus A (pirkėjui), nuosavybė lieka B, tačiau daiktų atsitiktinio žuvimo rizika sutartimi perduodama A. Dėl C neteisėtų veiksmų, daiktams žuvus juos vežant, pirkėjas patiria tik grynai ekonominio pobūdžio žalą, nes nuosavybės teisė į daiktus jam neperduota, daiktus prarado jų savininkas B, tačiau daiktai parduoti A ir jam yra perėjusi jų atsitiktinio žuvimo rizika; taigi šiuo atveju žala, kurią įprastiniu atveju būtų patyręs B, patyrė A. A patirtoji žala laikytina grynai ekonominio pobūdžio, nes negalima nuosavybės teisė į daiktus.

42 Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 111-3574.

43 Van Boom, W. H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective, p. 25.

44 Autorės pozicija sutampa su H. Koziolo pozicija: šis mokslininkas teigia, kad asmens mirties atveju jo turtas neturi teisės reikšti reikalavimo atlyginti nukentėjusiojo planuotas gauti (jei nebūtų buvę delikto) pajamas. Žr. Koziol, H. Compensation for Pure Economic Loss from a Continental Lawyer's Perspective. In *Pure Economic Loss*. Van Boom, W. H.; Koziol, H.; Witting, C. A. (eds.). Vienna: Springer-Verlag, 2004, p. 154.

45 Pvz., V. V. Palmeris ir M. Bussani tokios žalos aptardami perduotą žalą nemini. Žr. Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery. Tačiau, pvz., J. M. Barendrechtas tokio pobūdžio žala analizuoja kaip perduotą žalą. Žr. Barendrecht, J. M. Pure Economic Loss in the Netherlands, p. 125.

46 Ir, be to, slaugantysis nėra artimas giminaitis, kuriam teisės aktai numato pareigą prižiūrėti bei remti nukentėjusįjį.

47 „Savanoriškumas“ šiame kontekste yra ribotas, nes veiksmas yra nulemtas atsakingo už sužalojimą asmens

Atskirti rikošetinę ir perduotą žalą nėra paprasta. Nemažoje dalyje iš pirmo žvilgsnio panašių atvejų atsiradusi grynai ekonominio pobūdžio žala yra skirtingos rūšies. Pavyzdžiui, minėtoje sūnaus sužalojimo situacijoje priversti (dėl to, kad patys taip nusprendė) savo sūnų lankyti tėvai patiria rikošetinę žalą, nes ši žala yra nauja, pirmaeilis nukentėjusysis jos nebūtų patyręs (išskyrus, kai pagal faktines aplinkybes galima konstatuoti, kad lankymas buvo būtinas). Tuo tarpu situacijoje, kurioje dėl sutuoktinio sužalojimo jo sutuoktinė yra priversta palikti turėtą darbą ir slaugyti nukentėjusįjį, jos patirti pajamų praradimai laikytini perduota žala, nes, sutuoktinei nusprendus toliau dirbti, jos vyrui būtų tekę samdyti slaugę ir pačiam patirti išlaidų. Darbuotojo sužalojimo situacijoje taip pat gali būti patirta ne tik apibūdinta perduota žala, bet ir rikošetinė žala. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai dėl kompetentingo specialisto neteisėto sužalojimo darbdavys yra priverstas atsisakyti su savo sutartinių santykių šalimi sudarytos sutarties ir dėl to praranda planuotas gauti pajamas, tokia darbdavio patirta žala yra rikošetinė.

Lyginamieji tyrimai atskleidžia, kad pagal bendrą taisyklę perduotos žalos atlyginimo gali reikalauti tiek pirmaeilis, tiek antraeilis nukentėjusysis, ir ji priteisiama bet kuriam iš jų<sup>48</sup>.

**3. Žala, atsiradusi dėl viešosios infrastruktūros pažeidimo, eismo sutrikdymo ir kitose panašiose situacijose.** Šiose situacijose žala atsiranda be fizinio pobūdžio žalos kieno nors turtui ar asmeniui. Jeigu fizinio pobūdžio žala turtui ir atsirado, tai nukentėjo viešajam interesui tenkinti naudojama nuosavybė. Šios situacijos ypatingos tuo, kad žala atsiranda (ar potencialiai gali atsirasti) dideliame skaičiui asmenų, be to, ji gali būti labai didelė.

Lyginamieji tyrimai atskleidžia, kad didžioji dalis Europos jurisdikcijų (išskyrus Prancūziją, Italiją, Ispaniją ir Olandiją) neigia grynai ekonominio pobūdžio žalos priteisimo galimybę tokiose situacijose<sup>49</sup>.

**4. Žala, atsiradusi pasirėmus neteisinga (netikslia) informacija, išvada, patarimu arba dėl netinkamai suteiktų profesinių paslaugų.** Prie šios kategorijos priskiriamos tokios situacijos, kai profesines pareigas vykdamas asmuo suteikia informaciją, išvadą ar patarimą savo sutartinių santykių šaliai, tačiau dėl to nukenčia tretysis asmuo, su kuriuo sutartinių santykių neturėta. Pavyzdžiui, įmonės akcininkai, siekdami parduoti akcijas, pasitelkia audito kompaniją akcijų rinkos vertei nustatyti. Audito kompanija padaro klaidą vertindama įmonės turimus įsipareigojimus ir nustato daug didesnę akcijų kainą nei reali jų rinkos vertė; akcininkai pateikia šią išvadą potencialiems akcijų pirkėjams, kurie, ja pasirėmę, akcijas įsigyja už didesnę kainą nei jos vertos, taip patirdami grynai ekonominio pobūdžio žalą. Šių situacijų ypatybė ta, kad patarimą, informaciją, išvadą teikiantys profesionalai žino ir privalo žinoti, kad daugeliu atvejų jų darbo re-

---

veiksmų, todėl terminas „savanoriškas veiksmas“ šiuo atveju turėtų būti suprantamas kaip teisinės taisyklės ar sutarties nenulemtas aktas.

48 Koziol, H. Compensation for Pure Economic Loss from a Continental Lawyer's Perspective, p. 155; Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery, p. 12 – 13.

49 Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery, p. 70; Van Boom, W. H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective, p. 26 – 28. Willem H. Van Boomo teigimu, pagrindinis argumentas atmetant tokius reikalavimus yra įprastinė gyvenimiška rizika. Tačiau autorius šį argumentą kritikuoja kaip pernelyg aptakų.

zultatas taps prieinamas ne tik sutartinių santykių šaliai ir juo tretieji asmenys remsis priimdami sprendimus.

Prie šios kategorijos taip pat priskiriami atvejai, kai profesines pareigas vykdančias asmuo neatlieka ar netinkamai atlieka jam pavestas pareigas ir dėl to nukentčia pašaliniai asmenys. Pavyzdžiui, asmuo miršta nespėjęs surašyti testamentą dėl to, kad notaras, į kurį jis kreipėsi siekdamas įforminti savo valią, nepagrįstai ilgai uždelsė šią procedūrą. Šiuo atveju grynai ekonominio pobūdžio žalą patiria potencialūs įpėdiniai, kurie prarado jiems siektą palikti turta.

Šios rūšies situacijų ypatybė yra ta, kad asmuo, kurio atžvilgiu pareiga pažeista, jokios žalos nepatyrė (atskirais atvejais – netgi patyrė naudą), dėl profesines pareigas vykdančio asmens pareigos klientui pažeidimo nukentėjo jokiais santykiais su juo nesusiję asmenys. Akcijų pardavimo atveju egzistuoja galimybė (kartais – tik teoriškai) naudotis kitais pažeistų teisių gynimo būdais (tokiais kaip sutarties nutraukimas, kainos sumažinimas ir kt.), o notaro pareigų pažeidimo laiku nesurašant testamentą atveju deliktinė atsakomybė galėtų būti vienintelis instrumentas nukentėjusiajam apginti pažeistas teises.

Analizuojamų užsienio valstybių praktika atskleidžia, kad didžiojoje dalyje jurisdikcijų žalos atlyginimas iš notaro palikimo negavusiems potencialiems įpėdiniams yra priteisiamas<sup>50</sup>. Auditorių, buhalterių ir panašių profesijų atstovų atsakomybės klausimai reikalauja platesnio, šio straipsnio ribas peržengiančio tyrimo, todėl platesnė jų analizė paliekama ateities tyrinėjimams.

## 5. Taisyklės, padedančios išspręsti grynai ekonominio pobūdžio žalos problemą

Prieita prie išvados, kad grynai ekonominio pobūdžio žala yra „kitokia“ žala, palyginti ją su įprastomis žalos rūšimis. Kita vertus, nuspręsta, kad grynai ekonominio pobūdžio žala yra daugialypė ir daugiaprasmė žalos kategorija, apimanti daug šios žalos rūšių, ir vien jau pateikti konkretūs šios žalos atsiradimo pavyzdžiai verčia daryti išvadą nesant pagrindo taikyti vienintelę taisyklę, teigiančią, kad grynai ekonominio pobūdžio žala turi būti atlyginta kaip ir kiekviena kita žala, arba atvirkščiai – kad deliktų teisė grynai ekonominio pobūdžio vertybių negina. Atsižvelgiant į grynai ekonominio pobūdžio žalos kompleksiskumą, būtina ieškoti taisyklių, galinčių tinkamai subalansuoti nukentėjusiojo ir pažeidėjo interesus. Teisės literatūroje reiškiamos rekomendacijos taikyti lanksčią grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo sistemą, t. y. kiekvienu konkrečiu atveju tinkamai grynai ekonominio pobūdžio vertybių gynimo apimčiai nustatyti naudojantis taisyklių visetu<sup>51</sup>. Siūlomos taisyklės išplaukia iš susiklosčiusios nacionalinių teismų praktikos bei yra nulemtos teisinės logikos, suponuojančios atsakymus daugelyje šiame straipsnyje analizuotų situacijų<sup>52</sup>:

50 Koziol, H. Compensation for Pure Economic Loss from a Continental Lawyer's Perspective, p. 156.

51 *Ibid.*, p. 149–152.

52 Šiame straipsnyje analizuojamos tik, autorės požiūriu, pačios svarbiausios siūlomos taisyklės.



1. **Ribotas potencialių ieškovų skaičius:** kuo mažesnė tikimybė, jog žala bus sukelta neribotam asmenų skaičiui, tuo priimtinesnė yra atsakomybė grynai ekonominio pobūdžio žalos atsiradimo atveju. Matyti, kad ši taisyklė gerai dera su „šliuzo vartų atvėrimo“ argumentu bei atspindi, kodėl grynai ekonominio pobūdžio vertybės visa apimtimi patenka į sutartinės atsakomybės taikymo sferą.

2. **Papildomų pareigų išvengimas:** atsakomybė už grynai ekonominio pobūdžio žalą yra priimtinesnė, jeigu finansinių interesų gynimas nelemia papildomų pareigų nustatymo bei papildomai neriboja veiklos laisvės. Ši taisyklė paaiškina, kodėl išplaukianti ekonominė žala atlyginama taikant įprastines deliktinės atsakomybės taisykles – jeigu pažeidžiama deliktų teisės ginama vertybė (pvz., gyvybė, sveikata) ir kartu padaroma grynai ekonominio pobūdžio žalos, pašaliniai nėra susaistomi papildomomis pareigomis ir tokiu būdu nėra nepagrįstai apribojama jų veiklos laisvė. Taip pat ši taisyklė dera ir su „šliuzo vartų atvėrimo“ argumentu.

3. **Artimumas ir specialūs ryšiai:** kuo artimesnis pažeidėjo ir nukentėjusiojo ryšys, tuo priimtinesnė atsakomybė už grynai ekonominio pobūdžio žalą, nes esant artimiems ryšiams didesnė tikimybė sukelti grynai ekonominio pobūdžio žalą, todėl asmuo veikia pasikliaudamas kitu, tikėdamas, kad kitas gerbs jo teisėtus interesus. Kita vertus, kuo ryšys artimesnis, tuo paprasčiau rūpintis kito interesais. Matyti, kad ši taisyklė taip pat gerai atspindi, kodėl grynai ekonominio pobūdžio žala atlyginama taikant sutartinę atsakomybę.

4. **Pasitikėjimas:** kuo didesnė tikimybė, jog asmuo naudosis jam suteiktu patarimu, išvada ar informacija (t. y. kuo labiau jis pasitiki), tuo labiau pateisinama atsakomybė už neteisingu teiginiu sukeltą grynai ekonominio pobūdžio žalą.

5. **Faktinis žinojimas:** kadangi grynai ekonominio pobūdžio interesai paprastai nėra akivaizdūs, atsakomybė už grynai ekonominio pobūdžio žalą yra priimtina, jeigu pažeidėjui nukentėjusiojo finansinis interesas buvo žinomas.

6. **Apibrėžtumas:** kuo aiškesnis, apibrėžtesnis ekonominis interesas, tuo pagrįstesnė atsakomybė už tokio intereso pažeidimą.

7. **Kaltės forma:** atsakomybė už grynai ekonominio pobūdžio žalą yra priimtina, jeigu pažeidėjas veikė tyčia.

8. **Finansinio praradimo svarba nukentėjusiajam:** kuo svarbesnė vertybė pažeista ir kuo didesnę reikšmę nukentėjusiajam turi jo pažeistas finansinis interesas (vertinant objektyviai), tuo pagrįsčiau kompensuoti grynai ekonominio pobūdžio žalą.

9. **Pažeidėjo ekonominis interesas:** kuo labiau pažeidėjas veikė vedamas savų ekonominių interesų (pvz., gauti pajamų, atlygį už veiklą), tuo pagrįsčiau yra kompensuoti jo sukeltą grynai ekonominio pobūdžio žalą.

Šių taisyklių viseto taikymas akivaizdžiai atskleidžia, kodėl yra pagrįsta grynai ekonominio pobūdžio žalą skirtingose situacijose traktuoti nevienodai. Pavyzdžiui, minėta, kad rikošetinė žala susiklosčiusioje praktikoje paprastai nėra kompensuojama. Apibūdintų taisyklių visuma atskleidžia, kad tokia praktika yra pagrįsta, nes tik viena iš minėtųjų taisyklių – papildomų pareigų išvengimas – numato atsakomybės taikymą. Kadangi vienos taisyklės nepakanka, todėl tokia žala galėtų būti atlyginta tik tokiu atveju, jeigu konkrečioje situacijoje būtų galima pasiremti ir kuria nors kita ar keletu taisy-

klių, (pvz., jei ji sukelta tyčia). Šių taisyklių viseto taikymas taip pat atskleidžia, kodėl ribotai grynai ekonominio pobūdžio vertybės turėtų būti ginamos viešosios infrastruktūros pažeidimo, eismo sutrikdymo ir kitais panašiais atvejais – didžioji dalis taisyklių teigia nesant pagrindo tokią žalą atlyginti: šiais atvejais ypač didelė tikimybė padaryti žalos neribotam asmenų skaičiui, pažeidėjas ir nukentėjusieji nesusiję vienas su kitu, nukentėjusiųjų interesai nėra aiškūs ir apibrėžti, pažeidėjui jie nebuvo žinomi<sup>53</sup>.

Kita vertus, šių taisyklių taikymas atskleidžia, kodėl pagrįsta kompensuoti bei daugumoje jurisdikcijų yra kompensuojama išlaikytinių dėl maitintojo netekimo patirta rikošetinė žala (nors pagal įprastinę taisyklę rikošetinė žala nėra kompensuojama): šios žalos atlyginimo pagrįstumą lemia pirmosios (potencialių ieškovų skaičius tokiais atvejais yra aiškiai apibrėžtas ir ribotas), antrosios (pažeidėjas visais atvejais įpareigotas gerbti pirmaeilio nukentėjusiojo gyvybę bei sveikatą, todėl priteisiant išlaikymą jis neapkraunamas papildomomis pareigomis), šeštosios (antraeilų nukentėjusiųjų patirti praradimai yra aiškiai apibrėžti ir nesunkiai paverčiami pinigine išraiška) bei aštuntojos (finansinio praradimo svarba nukentėjusiajam) taisyklių taikymas<sup>54</sup>. Taip pat šios taisyklės atskleidžia, kodėl pagrįsta kompensuoti potencialių įpėdinių dėl laiku nesurašyto testamentu patirtus praradimus: tokios žalos atlyginimą suponuoja pirmoji (analogiškai kaip anksčiau minėtuju atveju), antroji (notaras privalo gerbti tiek kliento, tiek jo sferai priklausančių asmenų interesus), trečioji (potencialūs įpėdiniai patenka į kliento sferą, todėl deliktinės atsakomybės prasme laikoma, kad jie su notaru yra susiję artimais ryšiais), dešimtoji (notaras už savo darbą gauna materialinį atlygį), taip pat galbūt aštuntoji (jeigu konkrečiu atveju praradimas turi ypač didelę finansinę reikšmę nukentėjusiajam, ypač tais atvejais, kai mirusysis buvo slaugomas, prižiūrimas už pažadą po savo mirties palikti turta) taisyklės. Antroji taisyklė (papildomų pareigų išvengimas) paaiškina, kodėl yra pagrįsta atlyginti perduotą žalą, t. y. pažeidėją įpareigojus atlyginti antraeilio nukentėjusiojo patirtą žalą, jo padėtis yra tokia pati, kokia būtų tuo atveju, jeigu jis turėtų kompensuoti pirmaeilio nukentėjusiojo patirtą žalą<sup>55</sup>. Kita vertus, ši taisyklė leidžia įgyvendinti ir prevencinę deliktinės atsakomybės funkciją, t. y. nesudaryti prielaidų pažeidėjui išvengti atsakomybės tuo atveju, jeigu pirmaeilis nukentėjusysis neturi intereso siekti, kad būtų atlyginta žala (pvz., jeigu pirkimo-pardavimo sutartimi pirkėjas (A) pirko iš pardavėjo (B) prekes, nuosavybės teisė į prekes perduota nebuvo, tačiau pirkėjui buvo perleista prekių atsitiktinio žuvimo rizika; prekėms dėl neteisėtų C veiksmų žuvus, A patirta žala laikytina grynai ekonominio pobūdžio, nes prekių savininku yra B, tačiau kadangi B turi teisę reikalauti iš A sumokėti už prekes, B neturi intereso reikšti ieškinį C dėl žalos atlyginimo).

53 Be to, kai kuriose situacijose (pvz., eismo nelaimės) neteisėtai veikdamas pažeidėjas neturėjo jokio ekonominio intereso.

54 Žinoma, kai kuriais atvejais tokios žalos atlyginimą gali suponuoti ir kitos taisyklės, pavyzdžiui, tyčinė pažeidėjo kaltės forma.

55 Šios taisyklės svarbą perduotos žalos atvejais taip pat didina pirmoji taisyklė, taip pat konkrečiais atvejais – ir kitos taisyklės.

## 6. Lietuvos teisė grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimais

### 6.1. Teismų praktika

Minėta, kad Lietuvos teismų praktika grynai ekonominio pobūdžio žalos klausimais yra labai negausi<sup>56</sup> ir aiškaus požiūrio į grynai ekonominio pobūdžio vertybių gynimą kol kas nėra. Nepaisant to, iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) spęstų bylų analizės galima daryti išvadą, kad grynai ekonominio pobūdžio žala, nors ir neįvardijama, yra suvokiama kaip specifinė žalos kategorija. Pavyzdžiui, LAT yra tekę nagrinėti rikošetinės žalos atlyginimo klausimus, kai žuvus vienam iš dviejų įmonės akcininkų, valdžiusių įmonę lygiomis dalimis, kartu ėjusiam ir įmonės vadovo pareigas, akcijų paveldėtojai reikalavo iš atsakingo už žūtį asmens kompensacijos dėl verslo žlugimo, nes, jų teigimu, įmonei po akcininko ir vadovo žūties teko sustabdyti veiklą<sup>57</sup>. LAT teisėjų kolegija, antrą kartą išnagrinėjusi šį klausimą kasacine tvarka, ieškinį atmetė. Be kitų pagrindų (priežastinio ryšio stokos, nepakankamo žalos fakto pagrindimo ir kt.), Teismas konstatavo, kad, visų pirma, ieškovų prašomos priteisti sumos yra įmonės, o ne jos akcininkų praradimai bei kad išlaidos, skirtos investicijoms ir veiklai plėsti, kurios buvo padarytos prieš akcininko ir įmonės vadovo žūtį, nėra atskirų įmonės akcininkų, bet pačios įmonės ūkinė rizika. Taigi Teismas, be kita ko, konstatavo, kad ieškinį šiuo atveju pareiškė netinkami ieškovai. Kita vertus, Teismas nutartyje taip pat konstatavo, kad iš esmės negautų pajamų dėl žlugusio verslo atlyginimas, žuvus bendrovės akcininkui, būtų galimas tik tuo atveju, jeigu įmonės veikla būtų neatsiejamai susijusi su žuvusiojo asmeniu, pavyzdžiui, licencija komercinei veiklai būtų suteikta konkrečiam asmeniui ir neatsiejamai susijusi su jo asmeninėmis, profesinėmis ar kitomis savybėmis, dėl kurių objektyviai nebuvo įmanoma tolesnė įmonės veikla ar dėl to sumažėjo įmonės pelnas. Iš šio teiginio galima daryti išvadą, kad, Teismo požiūriu, net ir ieškinį pareiškus tinkamam ieškovui, t. y. įmonei, pagal bendrąją taisyklę grynai ekonominio pobūdžio vertybės neturėtų būti ginamos. Taigi matyti, kad LAT, spęsdamas šią bylą, atmetė reikalavimą dėl rikošetinės žalos priteisimo nurodydamas, kad pagal bendrąją taisyklę tokia žala nepriteistina. Šiame straipsnyje pateikta analizė leidžia daryti išvadą, kad tokia Teismo pozicija visiškai atitinka analizuotų užsienio šalių praktiką. Analizuotos taisyklės, padedančios nustatyti tinkamą grynai ekonominio pobūdžio vertybių gynimo apimtį, taip pat byloja apie atsakomybės netaikymą tokiose situacijose: taikant atsakomybę būtų ypač išplečiamas potencialių ieškovų skaičius, tokiais atvejais negalima nustatyti artimumo ir specialių pažeidėjo ir žalos atlyginimo prašančio nukentėjusiojo ryšių, nukentėjusiojo ekonominiai interesai yra ypač neapibrėžti. Tik viena iš minėtųjų taisyklių byloja apie atsakomybės taikymą – kiekvienas yra įpareigotas gerbti

56 Išskyrus išlaikytinių dėl maitintojo netekimo patirtą žalą išlaikymo praradimo forma, kuri yra atlyginama pagal CK 6.284 straipsnio 1 dalį.

57 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Griškoniė ir kt. v. UAB „Promosportas“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1257); 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *G. Griškonytė v. UAB „Promosportas“* (bylos Nr. 3K-3-1274).

asmens gyvybę, t. y. pažeidėjas privalėjo išvengti akcininko žūties, todėl pripažinus jo pareigą kompensuoti įmonės patirtus praradimus, pažeidėjo pareigų sfera neišplečiama. Tačiau šis argumentas negali pateisinti atsakomybės taikymo. Atsakomybė galėtų būti taikoma tik tuo atveju, jeigu šio argumento svarbą padidintų kiti argumentai, tokie kaip, pavyzdžiui, tyčinė pažeidėjo kaltės forma, pažeidėjo turėtas ekonominis interesas (pvz., akcininkas nužudytas sąmoningai, siekiant sustabdyti įmonės veiklą), nukentėjusiojo finansinio praradimo svarba<sup>58</sup>.

2002 m. birželio 13 d. priimtoje nutartyje LAT nagrinėjo kitą grynai ekonominio pobūdžio žalos atvejį. Šioje LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje, kuria civilinė byla gražinta nagrinėti iš naujo nagrinėti apylinkės teismui, Teismas analizavo, ar ieškovas iš tikrųjų yra nukentėjęs nuo neteisėtų notarių veiksmų: ieškovas paskolino pinigų sumą skolininkei, kuri, siekdama užtikrinti paskolos gražinimą, įkeitė kreditoriui jai nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį turtą; sudarius paskolos sandorį nekilnojamojo turto dovanojimo skolininkės nuosavybėn sandoris buvo pripažintas negaliojančiu dėl dovanotojos suklydimo ir taikyta restitucija, taip pat buvo panaikintas ir hipotekos sandoris; skolininkei paskolos negražinus ir kreditoriui nepavykus išsiieškoti paskolos sumos (ji buvo gražinama iš skolininkės pensijos labai nedidelėmis dalimis), ieškovas įrodinėjo notarių deliktinę atsakomybę už jam padarytą žalą<sup>59</sup>. Analizuojamoje nutartyje Teismas konstatavo, kad „žala gali pasireikšti dėl to, kad asmuo praranda turėtą teisę, nes dėl teisės praradimo neigiamai pasikeičia jo turtinė padėtis, lyginant su ta, kuri buvo iki pažeidimo. Jeigu asmuo praranda turėtą daiktinę teisę – įkeitimo teisę, jam gali būti padaryta nuostolių. Byloje nustatyta, kad ieškovas paskolino pinigus, o jų gražinimą užtikrino nekilnojamojo turto įkeitimu. Pripažinus negaliojančiomis <...> dovanojimo ir įkeitimo sutartis, skolos gražinimas ieškovui neužtikrintas skolininko turto ir skola buvo gražinama labai nežymiomis sumomis. Tai vertintina kaip asmens turtinei padėčiai neigiama pasekmė. Asmens turtinei padėčiai padaryta neigiama įtaka atitinka bendruosius žalos požymius ir gali būti pripažinta žala“. Ši byla buvo gražinta nagrinėti iš naujo, nes Teismas nustatė klaidų dėl notarių veiksmų neteisėtumo bei kaltės sąlygų vertinimo, tačiau iš šios nutarties darytina išvada, kad, Teismo manymu, šioje situacijoje žala buvo padaryta ir, įrodžius notarių (ar vienos iš jų) neteisėtus veiksmus bei kaltę, ji turėtų būti atlyginta. Autorės nuomone, šioje situacijoje buvo sukelta perduota žala, nes įprastiniu atveju (t. y. nesant hipotekos sandorio ir paskolos negražinimo fakto, sudariusio prielaidas kreditoriui išsiieškoti iš hipoteka ap sunkinto turto vertės) žalos būtų patyrusi skolininkė. Todėl Teismo pozicija, kad ši žala turi būti traktuojama analogiškai kaip bet kokia kita žala, atitinka šiame straipsnyje pateiktos analizės išvadas.

Išanalizuotos LAT spręstos bylos rodo, kad šiose situacijose pasiekti teisės mokslo siūlymus atitinkantys sprendimai, nors grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka nėra vartojama ir plačiau grynai ekonominio pobūdžio vertybių samprata negvildinama. Ta-

58 Nukentėjusiojo finansinio praradimo svarba laikytina pateisinančiu grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo priteisimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo cituotoje nutartyje įvardytu atveju, kai įmonės patirtos žalos atlyginimas galimas, jeigu įmonės veikla buvo neatsiejamai susijusi su žuvusiojo asmeniu.

59 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 13 d. Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645).

čiau bent jau pirmosios nutarties analizė akivaizdžiai atskleidžia, kad grynai ekonominio pobūdžio žala yra specifinė žalos rūšis, ir specialios taisyklės gali palengvinti sprendimo priėmimą konkrečiose praktinėse situacijose. Padarius šią išvadą, analizuotina tokių taisyklių taikymo galimybė pagal Lietuvos pozityviąją teisę.

## 6.2. Pozityvioji teisė

Minėta, kad Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtinta generalinio delikto doktrina tarsi suponuoja teiginį, kad bet kokio pobūdžio sukelta žala turi būti atlyginta, jeigu nustatomos kitos deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos. Tačiau atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų formuluotes, įpareigojančias bylą dėl žalos atlyginimo nagrinėjantį teismą vertinti atsiradusios žalos pobūdį: LR CK 6.247 straipsnis (Priežastinis ryšys) numato, kad „*Atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu*“. Pažodžiui aiškinant, ši teisės norma įpareigoja vertinti *nuostolių prigimtį*, siekiant nustatyti, ar priežastinis ryšys konkrečiu atveju nustatytinas. Kadangi nuostoliai yra žalos piniginė išraiška (LR CK 6.249 straipsnio 1 dalis), cituota teisės norma įpareigoja teismą vertinti atsiradusios *žalos prigimtį* ir, tik ją įvertinus, priimti sprendimą dėl priežastinio ryšio sąlygos konkrečiu atveju<sup>60</sup>. Taigi LR CK 6.247 straipsnis leidžia teigti, kad deliktinės atsakomybės ribos turėtų siekti ypač toli, kai žala padaroma gyvybės atėmimu arba asmens sveikatai, siauriau žalos turtui atvejais ir siauriausiai grynai ekonominio pobūdžio žalos atvejais. Taip pat kadangi ši norma įpareigoja vertinti ir *civilinės atsakomybės prigimtį*, darytina išvada, kad, priimant sprendimą dėl priežastinio ryšio sąlygos grynai ekonominio pobūdžio žalos atsiradimo atveju, kaip tokios žalos priteisimo argumentas turi būti įvertinta ir pažeidėjo kaltė tyčios forma.

Kai kuriais atvejais galima pasiremti LR CK 6.251 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „*Teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių*“. Autorės nuomone, atsakomybės prigimtis kaip vienas iš kriterijų, leidžiančių mažinti nuostolių atlyginimo dydį, visų pirma aiškintinas kaip būtinybė įvertinti atsakomybės pagrindą – kalte grįsta atsakomybė ar griežta atsakomybė. Tačiau šis kriterijus taip pat leidžia įvertinti, ar atsakomybė konkrečiu atveju nustatyta siekiant ginti specialius interesus, tokius kaip grynai ekonominio pobūdžio vertybės. Jei nustatoma, kad atsakomybė nėra skirta grynai ekonominio pobūdžio vertybėms ginti, atsakomybės apimtis esant šių vertybių pažeidimui gali būti siauresnė.

60 1992 m. Olandijos civilinio kodekso 6:98 straipsnis įtvirtina, kad kompensacijos gali būti reikalaujama tiek, kiek žala yra susijusi su ją sukėlusiu veiksmu tokiu būdu, kad *žala, taip pat atsižvelgiant į jos bei atsakomybės prigimtį*, gali būti priskiriama skolininkui kaip šio veiksmo rezultatas (*išskirta autorės*). Remiamasi Olandijos civilinio kodekso 6:98 straipsnio vertimu į anglų kalbą, pateiktu Willem H. Vam Boom. Žr. Van Boom, W. H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective, p. 13.

Prielaidas siaurai vertinti antraeilių nukentėjusiųjų patirtą rikošetinę žalą sudaro LR CK 6.283 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma: „*Jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą*“, kuri reiškia, kad pagal bendrąją taisyklę rikošetinė žala neturi būti atlyginama, nes kompensuotina tik nukentėjusiojo (t. y. asmens, kurio atžvilgiu deliktas padarytas) patirtoji žala. Kelią rikošetinei žalai atlyginti nukentėjusiojo mirties atveju užkerta LR CK 6.283 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pirmiau cituota norma, numatanti, kad asmens mirties atveju žala kompensuojama tik mirusiojo išlaikytiniui (t. y. nustatyta išimtinė taisyklė), o pagal bendrąją taisyklę rikošetinė žala nekompensuotina.

Grynai ekonominės žalos atveju gali būti panaudotas ir LR CK 6.253 straipsnio 5 dalyje įtvirtintas *nukentėjusiojo rizikos prisiėmimas* bei KKCK 6.248 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas kreditoriaus kaltės,

kaip pažeidėjo atleidimo nuo atsakomybės ar jo atsakomybės mažinimo pagrindas. Pavyzdžiui, dėl eismo sutrikdymo atsiradusios žalos atvejais būtina įvertinti, ar į verslo susitikimą vykęs verslininkas tinkamai apskaičiavo kelionei reikalingą laiką ir ar įvertino galimus eismo sutrikimus. Elektros energijos ar kitų išteklių sutrikdymo atvejais derėtų įvertinti, ar nukentėjusysis turėjo numatęs alternatyvų energijos šaltinį, o jei nebuvo, ar tokie veiksmai (neveikimas) nėra rizikos prisiėmimo ar kreditoriaus kaltės kaip atsakingo asmens atleidimo nuo atsakomybės pagrindas.

## Išvados

1. Grynai ekonominio pobūdžio žala, kuri pasireiškia nukentėjusiojo patirtais finansinio pobūdžio praradimais, nesusijusiais su fizine žala asmeniui ar turtui, yra ypatinga žalos kategorija, nes finansinio pobūdžio santykiniai interesai yra žemiausioje deliktų teisės ginamų vertybių skalės vietoje, be to, atveriant neribotas galimybes atlyginti tokią žalą, deliktinės atsakomybės ribos gali būti pernelyg išplėstos ir tai nepagrįstai apribotų laisvą visuomeninių santykių dalyvių elgesį bei laisvą civilinę apyvartą.

2. Generalinio delikto doktrina paremta Lietuvos Respublikos deliktų teisė neužkerta kelio šios žalos atlyginimui *a priori*. Kadangi šiuolaikinėje visuomenėje finansinio pobūdžio interesai, nesusiję su realia žala asmeniui ar turtui, yra ne mažiau (o kartais ir labiau) svarbūs nei aiškūs, konkretūs, apibrėžti interesai, ši taisyklė laikytina pažangia ir ja dera vadovautis teismų praktikoje. Kita vertus, siekiant rasti tinkamą nukentėjusiojo ir pažeidėjo bei visos visuomenės interesų pusiausvyrą, užtikrinančią nesuvaržytą elgesio laisvę bei garantuojančią visuomenės narių pakankamą atidumo laipsnį siekiant apsisaugoti nuo galimo žalos atsiradimo, grynai ekonominio pobūdžio žala Lietuvos Respublikos deliktų teisėje pripažintina savita atlygintinos žalos kategorija, kuriai taikomos ir specialios teisinės taisyklės.

3. Grynai ekonominio pobūdžio žala yra daugialypė ir daugiaprasmė žalos kategorija, apimanti daug žalos rūšių, kurių atžvilgiu derėtų taikyti skirtingas žalos atlyginimo taisykles. Perduotą žalą pagrįsta atlyginti pagal bendrąsias atsakomybės taisykles, tuo



tarpu sprendžiant dėl kitų grynai ekonominio pobūdžio žalos kategorijų būtina remtis specialią teisės doktrinos siūlomų taisyklių visetu.

4. Lietuvos Respublikos pozityviosios teisės analizė leidžia daryti išvadą, kad, nors taisyklė, *a priori* draudžianti grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimą, nėra įtvirtinta, vis dėlto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos įpareigoja bylą dėl žalos atlyginimo nagrinėjantį teismą vertinti atsiradusios žalos pobūdį (LR CK 6.247 straipsnis, taikant kartu su LR CK 6.249 straipsnio 1 dalimi), sprendžiant klausimą dėl galimo atlygintinos žalos dydžio mažinimo, vertinti, kokio pobūdžio interesų gynimui atsakomybė nustatyta (LR CK 6.251 straipsnio 2 dalis), siaurai vertinti antraeilių nukentėjusiųjų patirtą rikošetinę žalą (LR CK 6.283 straipsnio 1 dalis), taip pat spręsti, ar konkrečiu atveju grynai ekonominio pobūdžio žala nekrinta ant paties nukentėjusiojo pečių remiantis nukentėjusiojo rizikos prisiėmimu (LR CK 6.253 straipsnio 5 dalis) ar kreditoriaus kaltė (6.248 straipsnio 4 dalis) kaip civilinės atsakomybės netaikymo (visiškai ar iš dalies) pagrindu.

## Literatūra

- Barendrecht, J. M. Pure Economic Loss in the Netherlands. In Hondius, E. H. *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*. 1998.
- French civil code [interaktyvus] [žiūrėta 2009 05 25] <[http://www.lexinter.net/ENGLISH/civil\\_code.htm](http://www.lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm)> .
- Gerven, W., et al. *Tort Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000.
- Keeton, W. P., et al. *Prosser and Keeton on the Law of Torts*. 5th edition. Keeton, W. P. (ed.). St. Paul: West Publishing Co, 1984.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Griškonienė ir kt. v. UAB „Promosportas“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1257).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *G. Griškonytė v. UAB „Promosportas“* (bylos Nr. 3K-3-1274).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *P. D. v. R. V. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-394/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *JAV įmonė Autodesk Inc. v. UAB „Arginta“* (bylos Nr. 3K-3-422/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A.T., J.A.P. v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. 3K-3-518/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *D. M. ir L. M. v. UAB „Ekstra žinios“* (bylos Nr. 3K-3-26/2009).
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė* (I). Vilnius: Justitia, 2003.
- Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 111-3574.

- Markesinis, B. S.; Unberath, H. *The German Law of Torts: a Comparative Treatise*. 4th edition. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2002.
- Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
- Norkūnas, A.; Selelionytė-Drukteinienė, S. *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008.
- Palmer, V. V.; Bussani, M. Pure Economic Loss: The Ways to Recovery. *Electronic Journal of Comparative Law*. [interaktyvus] 2007, 11(3) [žiūrėta 2009 05 25] <<http://www.ejcl.org/113/article113-9.pdf>>.
- Piesarskas, B. *Didysis anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2007.
- Principles of European Tort Law*. European Group on Tort Law. Vienna: Springer-Verlag, 2004.
- Pure Economic Loss*. van Boom, W. H.; Koziol, H.; Witting, C. A. (eds.). Vienna: Springer-Verlag, 2004.
- Pure Economic Loss in Europe*. Palmer, V. V.; Bussani, M. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Rogers, W. V. H. *Winfield and Jolowicz on Tort*. 17th ed. London: Sweet & Maxwell, 2006.
- Selelionytė-Drukteinienė, S. *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
- Towards a European Civil Code: Third Fully Revised and Expanded Edition*. Hartkamp, A.; Hesselink, M.; Hondius, E., et al. (eds.). Nijmegen: Kluwer Law International, 2004.
- Unification of Tort Law: Wrongfulness*. Koziol, H. (ed.). Dordrecht: Kluwer Law International, 1998.
- Van Dam, C. *European Tort Law*. Oxford, New York: University Press, 2006.
- Von Bar, C., et al. *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1996.

## PURE ECONOMIC LOSS AS A SPECIAL KIND OF LOSS IN LITHUANIAN TORT LAW

Simona Selelionyte-Drukteiniene

Mykolas Romeris University, Lithuania

**Summary.** *In tort law, including Lithuanian tort law, damage usually is divided into two types: pecuniary and non-pecuniary damage. The concept of non-pecuniary damage has recently become a focus of attention of Lithuanian legal researchers. However, it has to be noted that the issues related to the concept of pecuniary damage remain scarcely analysed. As a result, the unique type of pecuniary damage, i.e. the damage of purely economic character, has received no attention whatsoever in Lithuanian tort law. It is usually believed that the defence of the values of purely material character fall into the sphere of contractual law, while tort law is not concerned with the protection of these values. However, in the course of the development of social relations it has become apparent that in the present-day society personal financial losses have become equally important to the cases of actual damage to a person or a*

*property. On the other hand, the fear to overextend the limits of tort law and, thus, limit the persons' freedom to act, coupled with the different nature of the values protected by tort law provide grounds for the position that relatively abstract financial interests and absolute values or relative personal values should be protected in different ways. Referring to the doctrine and practice of foreign countries as well as the results of the analysis of Lithuanian positive law and court practices, in this article we aim at giving an answer to the question of where and how the ambit of protection under the tort law in the cases of damage of purely economic character should be defined.*

*Systemic, teleological and comparative legal methods are applied in the analysis.*

**Keywords:** *tort liability, pure economic loss, economic loss, consequential economic loss, indirect damage, transferred loss, ricochet loss, relational loss.*

---

**Simona Selelionytė-Drukteinienė**, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė, daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: deliktų teisė, sutarčių teisė, valstybės atsakomybė.

**Simona Selelionyte-Drukteiniene**, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, lecturer, doctor. Research interests: tort law, contract law, public liability.